KMK01-114

นานาสาระประวัติศาสตร์จากเอกสารต่างประเทศ

ม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
DS571 น 2539 maarc
๕๔๘๓๐
นานาสาระประวัติศาสตร์จากเอกสาร
310548301

พุทธศักราช ๒๕๓๙

นางแอนนา เลียวโนเวนส์
ครูสอนภาษาอังกฤษในราชสำนักสยาม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับเป็นช่วงเวลาที่อิทธิพลของชาติตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศของไทยอย่างสูง ด้วยเหตุนี้ผู้คนในสมัยนั้นจึงเริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสื่อกลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงเป็นผู้ที่มีความคิดก้าวไกล และทรงมีความสนพระทัยในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นวิชาดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาละตินและภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาภาษาอังกฤษนั้นนอกจากจะทรงใฝ่รู้ด้วยพระองค์เองแล้ว พระองค์ยังทรงสนับสนุนให้ข้าราชสำนักได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ในศาสตร์สาขานี้ด้วยอย่างกว้างขวาง ภายหลังจากที่เสด็จขึ้นครองราชย์ได้เพียง ๔ เดือน พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีรับสั่งให้มิชชันนารีสตรีชาวอเมริกันผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าไปสอนภาษาอังกฤษแก่บรรดาพระมเหสีและเจ้าจอมตลอดจนพระราชโอรสและพระราชธิดาของพระองค์ภายในราชสำนักอาทิตย์ละ ๒ วัน แต่ปรากฏว่าการสอนในระยะเริ่มแรกนี้ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร มีสตรีเพียงไม่กี่คนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพราะลำพังเพียงแต่จะให้สตรีเหล่านี้เรียนรู้ภาษาไทยก็ยากเย็นแสนเข็ญพอดูแล้ว บางรายถึงกับต้องจ้างกันก็มีด้วยเหตุที่ว่าสตรีในสมัยนั้นยังไม่ใครจะตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษากันเท่าใดนัก ส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะเรียนรู้วิชาการบ้านการเรือนและเข้ารับการอบรมกิริยามารยาทจากภายในราชสำนักมากกว่า เป็นเหตุให้การสอนภาษาอังกฤษแก่สตรีในระยะเริ่มแรกนี้ต้องหยุดชะงักลงไปเป็นเวลา ๓ ปี

ตราบจนกระทั่งในปีพ.ศ.๒๔๐๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะฟื้นฟูการสอนภาษาอังกฤษแก่สตรีในราชสำนักขึ้นใหม่ พระองค์

จึงทรงได้ติดต่อไปทางกงสุลไทยที่ประเทศสิงคโปร์ให้ช่วยจัดหาครูสอนภาษาอังกฤษให้ บังเอิญว่าในระหว่างนั้นได้มีสุภาพสตรีชาวอังกฤษนามว่านางแอนนา เลียวโนเวนส์ ได้มาเปิดโรงเรียนเล็ก ๆ สอนพวกบุตรหลานของนายทหารอยู่ที่สิงคโปร์พอดี นางจึงได้รับการชักชวนให้มาปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในประเทศไทย โดยพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขามาถึงนางเป็นการส่วนพระองค์ ใจความสำคัญในพระราชหัตถเลขานั้นมีว่า นางแอนนาจะต้องถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่พวกเด็ก ๆ เฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ และวรรณคดี โดยไม่ข้องเกี่ยวกับคริสตศาสนา โดยพระเจ้าอยู่หัวทรงสัญญาว่าจะพระราชทานเงินเดือนให้แก่นางเดือนละ ๑๐๐ ดอลล่าร์ สิงคโปร์ และพระราชทานบ้านสำหรับพักอาศัยอยู่นอกพระบรมมหาราชวังด้วย ๑ หลัง

นางแอนนา เลียวโนเวนส์ มีนามเดิมว่า แอนนา ครอว์ฟอร์ดเป็นชาวอังกฤษ เกิดที่เมือง คาร์นาวัล แคว้นเวลส์ บิดาเป็นนายทหารยศร้อยเอก เสียชีวิตตั้งแต่แอนนาอายุได้ ๗ ขวบ มารดาสมรสใหม่และติดตามสามีไปอยู่ที่อินเดีย แอนนาจึงถูกทอดทิ้งให้อยู่กับลุงที่อังกฤษเพื่อเรียนหนังสือ เมื่ออายุได้ ๑๕ ปี จึงเดินทางไปอยู่กับมารดาที่อินเดีย และสมรสกับร้อยเอกเลียวโนเวนส์ที่นั่น มีบุตรด้วยกัน ๔ คน เสียชีวิตแล้ว ๒ คน เหลืออยู่เพียง ๒ คน คนโตเป็นหญิงชื่ออาวีส คนเล็กเป็นชายชื่อหลุยส์ โธมัส ขณะที่นางแอนนาเดินทางเข้ามาในประเทศสยามนั้นนางอยู่ในสภาพหญิงหม้ายและได้นำบุตรชายคนเล็กเดินทางเข้ามากับนางด้วย ต่อมาบุตรชายของนางแอนนาคนนี้ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพอยู่ในเมืองไทยในนามของบริษัท หลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ ดำเนินกิจการหลักทางด้านการค้าไม้สืบต่อกันมาตราบจนกระทั่งทุกวันนี้

ภายหลังจากที่นางแอนนาเดินทางมาถึงประเทศไทยได้ไม่นาน กัปตันบุช ชาวอังกฤษซึ่งรับราชการอยู่ในกรมเจ้าท่าก็ได้พานางแอนนาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมอบหมายหน้าที่ราชเลขานุการณีส่วนพระองค์ให้นางด้วยอีกตำแหน่งหนึ่งนอกเหนือไปจากภาระในการสอนภาษาอังกฤษแก่บรรดาพระมเหสีเจ้าจอม ตลอดจนพระราชโอรสและพระราชธิดาของพระองค์ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษทั้งในการพูดและเขียนมากพระองค์หนึ่ง พระองค์ทรงมีพระสหายที่เป็นชาวต่างประเทศอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงทรงมีพระราชสาส์นที่ต้องทรงติดต่อกับบุคคลเหล่านี้อยู่สม่ำเสมอ นางแอนนาจึงต้องรับภาระในการจัดการกับจดหมายเหล่านี้ด้วย ซึ่งก็นับเป็นภาระที่หนักหนาเอาการสำหรับนางมิใช่น้อยเลย

การสอนภาษาอังกฤษในราชสำนักสยามของนางแอนนาในครั้งนั้นแบ่งการสอนออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงเช้าสอนบรรดาพระราชโอรสและพระราชธิดาซึ่งทรงมีพระชนมายุอยู่ในราว ๕ - ๑๑ ชันษา นักเรียนที่พระชนมายุมาก ที่สุดได้แก่ พระองค์เจ้าหญิงยิ่งเยาวลักษณ์อรรคราชสุดา พระชนมายุ ๑๑ ชันษา พระราชธิดาองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาแพ ส่วนเจ้านายที่พระชนมายุน้อยที่สุดคือเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑล พระชนมายุ ๕ ชันษา ประสูติแต่สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ในบรรดานักเรียนที่มาศึกษาเล่าเรียนกับนางแอนนาในครั้งนั้นเห็นจะไม่มีใครที่มีความสำคัญมากเท่ากับเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ซึ่งขณะนั้นทรงมีพระชนมายุ ๑๐ ชันษา ในฐานะที่ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ที่ประสูติแต่พระอัครมเหสี พระราชบิดาจึงทรงใส่พระทัยดูแลพระราชโอรสองค์นี้มากเป็นพิเศษ นางแอนนาเองก็มักจะกล่าวชมในพระจริยาวัตรอันงดงามของเจ้าฟ้าพระองค์นี้เสมอ ๆ ดังที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งแปลมาจากเรื่อง Anna and the King of Siam โดย อ. สนิทวงศ์ว่า "เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงเป็นนักเรียนที่เรียนหนังสือดีที่สุดในชั้น ทรงทำงานอย่างมีระเบียบและเคร่งครัดต่อหน้าที่ ทรงศึกษาเล่าเรียนจนเป็นที่พอใจของอาจารย์ผู้สอนและเป็นที่พอพระทัยของพระราชบิดา ทรงมีระเบียบวินัย สามารถบังคับพระองค์ได้ดีกว่าเจ้านายองค์อื่น ๆ และทรงเป็นแบบอย่างอันดีแก่พระบรมวงศานุวงศ์ที่ศึกษาเล่าเรียนด้วยกัน และด้วยเหตุที่ทรงทราบว่าพระองค์จะต้องครองราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระราชบิดา จึงมิได้ฝักใฝ่ในการเล่นเหมือนพวกเจ้านายอื่น ๆ ชีวิตของพระองค์เต็มไปด้วยความรับผิดชอบ และเมื่อนางแอนนาเห็นว่าสมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงเอาพระทัยใส่ในการเรียน นางก็พยายามสอนให้พระองค์มีความรู้มากยิ่ง ๆ ขึ้น"

นอกเหนือจากบรรดาพระราชโอรสและพระราชธิดาที่เป็นศิษย์ของนางแอนนาแล้วก็ยังมีพระมเหสีและเจ้าจอมของพระเจ้าอยู่อีกหลายพระองค์ที่มาศึกษาเล่าเรียนกับนางแอนนา โดยนางได้จัดช่วงเวลาในการสอนไว้ในภาคบ่าย เจ้าจอมที่มีความสนิทสนมและคุ้นเคยกับนางแอนนาและมักจะมีชื่อปรากฏอยู่ในงานเขียนของนางเสมอ ๆ ก็คือ เจ้าจอมมารดาเที่ยง เจ้าจอมมารดาตลับ และเจ้าจอมมารดาซ่อนกลิ่น ซึ่งล้วนแต่เป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น

ในบรรดาวิชาความรู้ที่นางแอนนาได้อบรมสั่งสอนให้แก่ลูกศิษย์ของนางในครั้งนั้น วิชาที่เป็นที่สนพระทัยของบรรดาเจ้านายเหล่านี้นอกเหนือไปจากวิชาภาษาอังกฤษก็คือวิชาภูมิศาสตร์ และดาราศาสตร์ ซึ่งนางแอนนาได้นำอุปกรณ์การสอนจำพวกลูกโลกและแผนที่มาช่วยในการสอน ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้นับได้ว่าเป็นของแปลกใหม่ในสมัยนั้นจึงได้รับความสนใจจากบรรดาศิษย์ของนางแอนนามากเป็นพิเศษ

นางแอนนาได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูและราชเลขานุการิณีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ในราชสำนักสยามเป็นเวลา ๕ ปี ๖ เดือน จึงได้กราบถวายบังคมลาออกเนื่องจากเหตุผลทางสุขภาพ หลังจากนั้นนางได้เดินทางกลับไปใช้ชีวิตที่ประเทศอังกฤษ ในระหว่างนั้นนางได้เขียนหนังสือเล่าเรื่องการที่ได้มาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทยและเรื่องราวเกี่ยวกับราชสำนักฝ่ายในในสมัยรัชกาลที่ ๔ ไว้ ๒ เรื่อง คือ The English Governess at the Siamese Court และThe Romance of the Harem ต่อมาได้มีสุภาพสตรีชาวอังกฤษผู้หนึ่งได้มาอ่านหนังสือทั้ง ๒ เล่มของนางแอนนาแล้วเกิดความสนใจจึงได้ค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับราชสำนักฝ่ายในเพิ่มเติม แล้วอาศัยเค้าโครงจากหนังสือที่นางแอนนาได้ประพันธ์ไว้มาเรียบเรียงเป็นหนังสือชื่อว่า Anna and the King of Siam ดังที่ได้กล่าวถึงไปแล้วก่อนหน้านี้

ในราวปีพ.ศ.๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปประเทศอังกฤษ และได้พบกับนางแอนนาที่นั่น ขณะนั้นนางยังคงทำงานเป็นผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง และยังคงมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง ประวัติชีวิตของนางแอนนา เลียวโนเวนส์ที่ครั้งหนึ่งได้เคยมาใช้ชีวิตผูกพันอยู่ในเมืองไทยก็เห็นจะต้องจบลงแต่เพียงเท่านี้

นางสาวศุกลรัตน์ ธาราศักดิ์ เรียบเรียง